

»BORIM SE U OVOME MORU TUĐINSTVA«

Milivoj Nenin

POLJA će u narednih nekoliko brojeva objavljivati pisma upućena Svetislavu Stefanoviću iz pera Stanislava Vinavera, Milana Čurčina, Milana Savića, Isidore Sekulić, Marka Cara, Vladete Popovića, kao i nekih manje poznatih ličnosti.

Na taj način će se nedovoljno istražena — kontraverzna — ličnost Svetislava Stefanovića (1877—1944) osvetliti i iz drugog ugla. Naravno, to su samo kockice mozaika koje će govoriti i o onima koji ih slažu; ali najpre ćemo gledati sliku preko koje se nije nataložila nikakva druga boja.

U tom »prvom gledanju« se krije čar čitanja ovih pisama.

Ne baš naročito omiljen u književnim kruževima Beograda, Svetislav Stefanović je nekoliko svojih ključnih eseja — vezanih za probleme slobodnog stiha — objavio u sarajevskoj *Bosanskoj vili*. To su bili tekstovi: »Više slobode stiha!«, »Stih ili pesma« (1912 godine) i »Ritam i emocija« (1913 godine). Čini nam se da se zasluga za ponovno Stefanovićevo razmišljanje o slobodnom stihu (o čemu je u više navrata pisao početkom XX veka) može pripisati i Dimitriju Mitrinoviću — koji je taj problem ponovo stavio na dnevni red. Pomenuti tekstovi su bili Stefanovićevo posredno obraćanje Dimitriju Mitrinoviću, a do neposrednog susreta dolazi kad Mitrinović u dva nastavka, iz Rima, pošalje tekst: »Slučaj Svetislava Stefanovića«. (*Bosanska vila*, XXVIII, br. 7 i 8, str. 97-101; 113-116).

Naš junak je iz Prištine, sa ratišta, odgovorio tekstrom »Pismo kritičaru« (*Bosanska vila*, 1913, knj. XXVIII, str. 185-187). Bez želje da na ovom mestu vrednujemo ovu polemiku, hoćemo samo da kažemo da je to jedan od lepših i dostojanstvenijih susretra kritike i poezije u srpskoj literaturi. Pomenuti Stefanovićev tekst bio je povod da se malo poznati Stevan Hakman iz Tuzle javi pismom podrške, u kojem ushićeno zahvaljuje i podvlači radost nadenog.

Inače, dugogodišnji urednik *Bosanske vile* (od 1887-1914) koji se borio u »moru tudinstva« bio je Nikola T. Kašiković (1861-1927); a u uredi vačkom odboru *Bosanske vile* te godine bili su: Petar Kočić, dr Milan Prelog, Aleksa Šantić, dr Svet. Stefanović, dr Jovan Maksimović, Veljko

Уредници:
Никола Т. Кашиковић
и
др Владимира Торовић.

Редакциони одбор:
Петар Кочић, др. Милан Прелог, Алекса Шантић,
др. Свет. Стефановић,
др. Јован Максимовић,
Вељко Петровић, Димитрије Митровић, Милорад Павловић, Сима Пандуровић, Августин Ујевић.

Petrović, Dimitrije Mitrović, Milorad Pavlović, Sima Pandurović i Avgustin Ujević.

Zajedno sa N. T. Kašikovićem te godine urednik je bio i dr Vladimir Corović. (Uzgred, vreme Prvog svetskog rata N. T. Kašiković proveo je u zatvoru: osuden kao veleizdajnik!) □□□

DVA PISMA SVETISLAVU STEFANOVIĆU 1913. GODINE

I

Veoma štovani gospodine!

U 13.-14. broju Bosanske Vile od ove godine čitao sam Vaše Pismo kritičaru. Da kažem kao i Vi, imao sam radost nadenog: našao sam ovde dokaz svome uverenju o razgradenosti. Našao sam ono o čemu sam mislio celo vreme otkad sam počeo svojim duhom da živim. Nezнате, cenjeni gospodine, koliku ste mi radost učinili, dali ste život jednom čoveku koji je počeo već sumnjati o svome biću, spasli ste dušu napućenu samu sobom, gospodine, sve ste mi onim dali. Nehotice mi sad padaju na um reči Nićeve: »Vidite te poštenjake i pravednike! Koga mrze najviše? Onoga, koji im razbija tablice vrednosti, razbijača, razbojnika: — a to je onaj koji stvara. Dopuštate, gospodine, ili bolje, uvereni ste da je sagraditi isto ko i razgraditi, i obrnuti. Velite tamo da ste ceo život zidali, rušili. Ja verujem u snagu Vašeg duha, u snagu Vaše individualnosti. Vi ste mi onde pokazali svoje, što Uitmen kaže jedno ja, i zbog toga, gospodine, ja s punim pravom pristupam Vašoj duši da uzmem što je moje. Nećete me možda razumeti, jer

ja ne umem da govorim lepo, mirno, razjašnjeno, moja svaka reč ubija reč, miso — miso, ja sam isto sebe ne razumem. Ali ne čini, Vi ste možda ovo isto preživljavali.

Pitaćete se, zašto Vam ja ovo sve govorim. Zahvalnost, duboku zahvalnost, pobedene, prvo pobedene u životu. Štovani gospodine, ima moj život jednu osobinu, koju ja držim dobrom, da ne može trpitи tudo; ja sam dosad imo gorko uverenje da svet ne misli nikad individualno, instinkтивno, iz vlastite inicijative, nego kao iz neke kolektivnosti, univerzalno. Svet je postao već masina. Vaš mi je članak otvorio oči, i prvo kog sam video, kao »svoga«, bili ste Vi. To je ono što sam htio, u ovom malom pismu, da kažem. Duboka me zahvalnost veže za Vas, jer od sada za me počinje život novi, sasvim nov. Nemogu Vam više ništa pisati, u ovaj sam čas nervozan i nejasan. Ako šta nerazumete u ovom pismu Vi mi javite, ja ću Vam dati još bolje razjašnjenje. Oprostite mojoj slobodi, možda Vam u nevreme dosadujem, sasvim nepoznat. Ali ja imam još slobode da Vas zamolim da primite iskreni pozdrav od Vama zahvalnog

Stevana Hakmana
Tuzla □□□

II

Uredništvo i administracija
»Bosanske vile«
Sarajevo

Sarajevo, 13. decembra 1913.

Dragi gospodine,

Primili smo Vaše pismo i evo da odgovorimo na nj. Ali da Vam bude jasnije, moramo početi poizdalje. Mi za ove dvije ratne godine jedva smo izdurali s listom i u radovima, a naročito smo se mučili novčano, pa smo se za ove dvije godine zadužili i suviše. I da nije bilo mjenica, kojih i danas imamo preko 7.000 K. i 2.000 K štampari – teško bi se moglo izdržati, a baš se moralno pokazati neprijatelju da Vila ne živi samo iz Srbije, kao što nam se uvijek podvaljuje. Kao što ćete vidjeti sadržaj, mi smo ove godine bili vrlo oskudni s radovima i da nam nije bilo još Vas, ne znam kako bi izašli na kraj. Vidjeli ste da smo spašali po dva broja i skraćivali sve do nevolje, što ne imadosmo ni rukopisa ni novaca. Vaše smo radove uvijek cijenili i kao što ste se uvjernili odmah uvršćivali, ne samo što su bili dobri, nego i sa drugog važna razloga, što za njih nijeste tražili honorara, a nekoliko smo radova, koji su bili također dobri kao i Vaši, morali odbiti zato što nijesmo mogli honorirati. U ostalom mi smo pokušali okupiti u redakciji odbor prijatelje »Bosanske Vile«, kojima leži na srcu taj jedini književni list u srpskoj Bosni i koji razumiju i njenu važnost i njezin položaj. Ta i meni samom, koji 28 godina krvavih 28 godina muku mūčim i borim se ovome moru tudinstva nije mogla Vila dati ništa do kore hleeba, ma da bi u svakoj drugoj službi bar pod stare dane bio obezbijeden, dok sam ovdje uvijek kao na sokaku. Nije Vila honorirala do najnovijeg doba nikoga iz prosta razloga ne što ni-

je htjela, već što nije mogla. Pa i sada ne honorira, kao što ste Vi čuli, svakoga. Eto u redakcijom odboru samo se honorira, skromno honorira, Sima Pandurović i Veljko Petrović, dok ostali svi rade bez honorara. Ja sam skoro bio u Biogradu, pa kako smo bili posve oskudni s radovima, honorirao sam i to na ovaj način: zaštao sam po Knez Mihajlovoj ulici od radnje do radnje i nudio Vilu, pa sam tako našao do 40 novih pretplatnika i to mi je bilo i za trošak i za honorar. Tu mi se našao na ruci g. Kosta Petrović, koji je obećao i poslije mog odlaska nači još radova, pa je započeo bio nuditi svakome honorar, misleći zar da je u nas kasa Žemaljske Vlade i njene pokojne »Nade«, no mi smo to odmah presekli. Eto kako ste mogli čuti da mi honoriramo sve izreda. Međutim ima ljudi koji se naročito tim hvale zar da se pokažu važni i uzdignu svoje radove sami na visinu, koju ne zašlužuju.

Ako želite možemo Vam poslati kratak pregled materijalnog stanja »Bosanske Vile«, pa ćete se uvjeriti da imamo oko 10.000 kruna duga. Taj sam pregled nosio sobom i u Biograd i pokazivao gdje treba.

Prema svemu vidim da ste u Biogradu dobili krive informacije o »Bosanskoj Vili« i njezinom honoriranju, pa ste pod uticajem takih informacija i napisali ovo pismo. Nadam se daćete poslije svega ovdje izloženoga i nadalje ostati pravi prijatelj »Bosanske Vile« i da ćete mi na ovo pismo odgovoriti.

Primit istrveno srpsko pozdravlje i poštovanje iz srpske Bosne.

N. T. Kašković

P. P. Nadam se na svaki način da ćete poslati svoj prilog za 1.2. br. »vile« 914. koji izlaze kao ratna spomenica. Tu je zaključio odbor da se iz principa nikome ne honorira. Obećali su radove svi ugledniji i najbolji književnici, pa se nadam da nećete ni Vi izostati. □□□

ZAŠTO
BAS
ŽIVOTINJE

PRAVI ZEČEVI

Mlada žena je napisala:

Beti je rođena na farmi.

Vozeci kroz Nju Hempšir pre nekoliko godina jedan moj prijatelj ugledao je kraj puta tablu na kojoj je strpanim slovima bilo ispisano: »Zeče bebe — 5 dolara.« Svratio je, pošto je bio zabrinut za mene pomislio je da bi mi jedan zečić pomogao. Tokom poslednje faze učenja za usmeni ispit iz engleske književnosti počela sam da se obraćam nepoznatim životinjama na ulici — vrapcu koji se brčkao u prašini, mački koja se tuda sunjala, ledima okrenutoj veverici. One od mene nisu očekivale da reč »genre« izgovaram sa francuskim akcentom, niti da ozbiljno, kao da mi je do toga izuzetno stalo, pricam o miltonovskoj maskerati, ili o zadovoljstvu u tekstu, ili o heteroglosiji, ili o ironotopima, ili o diskursu u romanu. Kad bi mi se obratila, one bi bacnjule uši i gledale me oprezno i bez tračka onog snishodljivog osme na koji se pojavljuje na licu profesora tren preno što će izgovoriti: »Dobro rečeno.« One su je, sedele na suncu i češkale se. Lizale su šape. Bile su i domisljate i privlačne i spokoje.

Moj prijatelj je pogledao u veliku drvenu kutiju. Unutra je bilo šest zecica sklupčanih u jednom ugu, dok se jedna izdvojila i koketno, puna sebe, češljala uši. Izvukao ju je iz kutije platio pet dolara i ona je došla da živi sa mnom. Dala sam joj ime Beti.

Beti je imala tamnosmeđu, skoro crnu boju, vrhovi dlake bili su joj zlatni. Kao beba, bila je dovoljno mala da se smesti na moj dlan, ali je vremenom izrasla u sedam kilograma tešku zečicu sa prelepim krvnkom oko vrata. Živila je u drvenom kavezu u mojoj sobi.

Zeče se mogu vaspitati i naučiti da plivaju, da dodu kad ih pozovete i da znaju šta smeju a šta ne. Ali su — i to im je jedina sličnost sa mačkama — prkosni. Baš kao i slavni Duško Dugouško oni su namerno zli, pa kad ih uhvatite kako glodu telefonski kabl ili kako usakucu u kantu za dubre stade i bezobrazno će zuriti u vas, bez trunke kajanja. Ali Beti nije bila predrena niti podmukla — ako joj se niste dopali kako bi vas ugrizila i s tim bi bilo završeno. Najozbiljnije samo se posvadale oko friziđera.

Beti je strasno volela električne kablove. Mora da su lepo ulegali pod njenim Zubima, poput špageta »al dente«. Znala je da je to zabranjeno; ali jednog letnjeg popodneva kad nije bila dovoljno nadzirana nesto, da li vrućina, ili ono baš me-briga-raspoloženje, ili sećanje na prošla dva telefonska kabela, potpuno je prevladalo njenu bolju stranu. Posle nekoliko sati, tokom kojih nije prilazila da se mazi ili da vuče moje čarape, postalo mi je jasno da nesto nije u redu. Kad sam ja pozvala usledio je dug period tišine, i onda sam shvatila da frižider više nezu. Konačno se pojavila, izvlaciće se ispod spiralnog dela na zadnjoj strani friziđera. Bila je topla, a druge vlasti paučine visile su joj sa usiju. Izgledala je zadovoljna sobom. Mehaničar je bio zaprepašcen kako je uopšte ostala živa.

Beti je umela divno da izrazi radost. Nekad bi se tek tako hitnula u uvi, a umela je i da leži na svojoj strani kreveta, kao odaliska. Volela je, da joj se miltuje njuščika, a kada je bila opuštena pružila bi zadnje noge unazad i pustila da joj uši padnu na ramena. Njene poluzavorene crne oči tadi bi dobijale diwan bademast oblik.

Volela je i da jede. Njena dnevna ishrana sastojala se od zeče hrane »Purina« (grudvice lucerke) i sargarepe ili kafriola, a obožavala je ostatke salate (bez začina), jabuke, grožđe, lešnik, semenke sunčokretne, suvo grozde i čokoladne bombonice. Mislim da je pojela samo jednu čokoladnu bombonu u životu, tačnije — zbrisala ju je s poda u kuhinji pre no što sam stigla da je zaustavim. Bila je lukava kad je hrana u pitanju i niste je mogli prevariti. Jednom, dok se krila iza športa, ja sam narnala zrnca suvog grozda sve do predobjala, ali ona taj trag nije htela da sledi. Pokupila je grožđice koje je mogla da dohvati i povukla se.

Pomisnila sam da bi se Beti dopalo da ima društvo svoga soja, pa kad mi je neki prijatelj rekao da je jednom laboratorijskom zecu potreban dom, ponudila sam svoj. Alisa, osmomesecna novozelandska bela zecica bila je zamorčice i jedini preživeli u eksperimentu za interferon. Ona nije bila navikla na društvo, a ni Beti nije pokazala odusevljenje što je vidi. Prili-

kom upoznavanja svirepo su izgubale jedna drugu, pa sam ih izvesno vreme držala odvojene. Svoje prve mesece sa nama Alisa je proveća sедеći u svojoj kutiji ili jurcajući divlje tamomo — mo po sobi — odbijajući se od kreveta do komode, od komode do stolice. Mogla je sama da uskoči u otvor na svojoj kutiji, metar i po od poda, i to joj je više prijalo nego da je ja podižem. Režala je dok je jela štete hranu prednjim nogama. Posle izvesnog vremena Alisina jedina ludost ogledala se u razuzdanosti sa kojom se valjala po krevetu, mada bi se obavezno razbijala, ako bi je neko uznenirio. I ona je, na njoj osoben način, kao i Beti, bila prijatno društvo.

Zeče uši su priča za sebe. Usmeravaju se u različitim pravcima nezavisno jedno od drugog. Okreću se kao dva krznena radara prema zvucima koji ljudima nisu dostupni. Alisa i Beti bi često ležale mirne, naizgled usne, osim što bi im se uši načujile prema različitim izvorima zvuka, svako uvo u drugom pravcu. Zeče će se premnuti zbog iznenadnih pokreta, ali ne i zbog iznenadne buke. Zeke buku predosećaju. Troše mnogo vremena doterujući se, ali najviše se posvećuju svojim ušima, češljaju ih olizanim prednjim šapama, guraju duge i uske zadnje noge u njih da bi ih počešće. Zeče su uši veoma mukane i veoma tople, brojne vene gravaju se pod krznom. Ako ih osvetliš od pozadi izgledaju kao lišće.

Teško je išta toliko zabavno kao posmatrati zeca. Zecevi su čas lepi, čas kačiperni, čas seprtljavci, a čas nežni. Pesnik Vilijam Kauper gađao je tri zeca jer su ga čuvali od depresije. U epitetu svom osmogodisnjem zecu Tineju on je, baš kao i Beatrix Potter svojim crtežima, potpuno izrazio prirodu ove životinje. »Turški tepli travnjak mu beše, po kom je skakutati znao, a cupkajući kao lane i valjavući se u sevdan bi pao, dok mu repić po vazduhu nestasno pleše.« Kauper je dobro znao da se u zecjem društvu teško može biti tužan: »Gajio sam ga njegove veselosti radi, jer on bi često odagnao misao što srce hilati, i naterao me da se ne namejem i osetim mladim.«

Beti je umrla pre godinu dana. Bilo joj je samo tri godine. Otrovala se kad je progutala grudvu kose. Zečevi treba da jedu puno sena koje pomaže varenje, ali Beti za seno nije marila. Alisa, pak, koja je obožavala seno, umrla je prošlog mjeseca, od zapaljenja pluća. Stan mi je pun zečeva: porculanski zecevi, zecevi kao kutije, zečevi u knjigama, zecevi na zdjelama, šoljama i čajnicima, zeke ukrasi za jelku, zeke od srebra i zlata. Ali nemam baš ni jednog pravog zeca — ni jednog koji bi českao uši, ritao se zadnjim nožicama. Zam da će mi zbog toga, kao i Vilijemu Kauperu, biti teško. O O O

Sa engleskog: Danica Milošević

* Napomena priredivača: Ovaj tekst - New Yorker - je objavio u broju od 27. 3. 1989. godine ne potpisavši autora. Ali sama priča otkriva mnogo više nego sto bi to činilo jedno ime, jer koliko je ovde reč o »pravim« zečevima, toliko je reč i o mladoj dами koja o nima piše. Ovom prilikom ios jednom se zahvaljujemo Milovanu Đanošiću, inače, velikom obozavaocu zečeva, koji mi je tekst ljubazno poslao i preporučio. [S. U.]